Socialförsäkringsutskottets betänkande 1985/86:4

om arbetsskadeförsäkringen m. m.

SfU
1985/86:4

Sammanfattning

I en motion (vpk) begärs åtgärder för att förkorta handläggningstiderna i arbetsskadeärenden. Utskottet avstyrker bifall till motionen med hänvisning till att arbetsskadeutredningen nyligen lagt fram förslag i frågan. Reservation har avgetts av vpk-ledamoten.

I en motion (m) begärs en översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd. Utskottet har inhämtat yttrande från försvarsutskottet (se bil.). Såväl försvarsutskottet som socialförsäkringsutskottet avstyrker bifall till motionen men gör vissa påpekanden vad gäller handläggningen av ärendena. Reservation har avgetts av m-ledamöterna.

Livränteskyddet vid arbetsskada tas upp i en motion (c), och en översyn av regelsystemet begärs i motionen. Utskottet anser inte att någon översyn är motiverad och avstyrker bifall till motionen. M-, fp- och c-ledamöterna har reserverat sig till förmån för motionen.

Utskottet avstyrker också bifall till en motion (c), vari begärs att livräntor enligt äldre bestämmelser om yrkesskadeförsäkring skall standardsäkras. Mot beslutet reserverar sig c-ledamöterna.

I en motion (s) slutligen begärs att beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten skall ändras för statligt anställda som uppbär yrkesskadelivränta. Utskottet föreslår ett tillkännagivande om att det bör ankomma på regeringen att undersöka vilken metod som är mest ändamålsenlig för att undanröja de orättvisor som påtalats i motionen.

Motionerna

I motion 1984/85:1712 av Elis Andersson (c) och Karl Boo (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av livräntorna i lagen om arbetsskadeförsäkring.

I motion 1984/85:1732 av Birger Hagård (m) och Siri Häggmark (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande nödvändigheten av en översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd.

I motion 1984/85:1741 av Barbro Nilsson i Örnsköldsvik m. fl. (s) föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att ändra ATP-beräkningen.

1 *Riksdagen 1985/86. 11 saml. Nr 4*

I motion 1984/85:2258 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag som innebär att försäkringsinstanserna ges resurser och direktiv att skyndsamt behandla arbetsskadeanmälningarna så att beslut normalt kan fattas inom sex månader från anmälningsdagen.

I motion 1984/85:2438 av Ella Johnsson (c) och Ulla Ekelund (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för livräntor i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet har berett försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1984/85:1732. Yttrandet är fogat som bilaga till detta betänkande. Utskottet har vidare inhämtat yttrande över motion 1984/85:1741 från statens arbetsgivarverk och riksförsäkringsverket.

Gällande bestämmelser

Arbetsskadeförsäkringen

Den 1 juli 1977 trädde lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) i kraft. Därmed upphörde lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL) att gälla.

Den som förvärvsarbetar i verksamhet här i riket är försäkrad för arbetsskada. Egenföretagare och uppdragstagare är dock försäkrade endast under förutsättning att de är bosatta i Sverige. Försäkringen omfattar även den som genomgår utbildning i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada. I begreppet arbetsskada inryms skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet. Även skada som framkallats genom smitta kan i den mån regeringen så föreskrivit anses som arbetsskada.

Principen bakom LAF är att den som drabbas av arbetsskada skall ha rätt till ersättning för hela det inkomstbortfall som är en följd av skadan.

LAF ger ersättning för inkomstförlust för skador och sjukdomar som har uppkommit i arbetet om dessa varar längre än 90 dagar. Under de första 90 dagarna efter det att skadan inträffade, den s. k. samordningstiden, skall sjukförsäkringen inom lagen om allmän försäkring i princip svara för ersättningen till den skadade. Under dessa 90 dagar kan bl. a. sjukpenning utgå. Hel sjukpenning utgör då för dag räknat 90 % av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten, delad med 365.

Om sjukdomen består efter samordningstidens slut ersätter arbetsskadeförsäkringen nödvändiga kostnader för bl. a. läkarvård, sjukhusvård och läkemedel. Om sjukdomen medfört en fortsatt nedsättning av förmågan att skaffa sig inkomst genom arbete med minst hälften utgår sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen. Hel sjukpenning för dag utgör för den som har en fastställd sjukpenninggrundande inkomst en trehundrasextiofemtedel av denna inkomst.

Blir nedsättningen av arbetsförmågan bestående utges livränta från arbetsskadeförsäkringen. Livräntan vid arbetsskada utgör skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft om han inte skadats och den inkomst han trots skadan kan beräknas få. Det krävs dock att förmågan

att skaffa sig inkomst genom arbete är nedsatt med minst en femtondel och att inkomstförlusten för år räknat uppgår till minst en fjärdedel av det basbelopp som gällde vid början av det år livräntan skall börja utgå. Arbetsskadeförsäkringen ersätter under dessa förutsättningar en årlig inkomstförlust upp till samma inkomsttak som gäller för ATP, dvs. 7,5 basbelopp. Livränta enligt LAF grundar rätt till ATP till skillnad mot livränta enligt YFL.

Anmälan om arbetsskada skall i princip göras till den allmänna försäkringskassa där den försäkrade är inskriven. Om försäkringskassan inte utan betydande dröjsmål kan avgöra om rätt till ersättning föreligger enligt LAF men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger, skall försäkringskassan besluta att ersättning skall betalas ut med ett skäligt belopp om detta är av väsentlig betydelse för den skadade. Detsamma gäller om rätt till ersättning föreligger men ersättningsbeloppet inte kan bestämmas utan betydande dröjsmål.

Arbetsskadeförsäkringen finansieras genom avgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften utgör för närvarande 0,60 % av avgiftsunderlaget.

Värnpliktigas m. fl. skadeskydd

Den 1 juli 1977 ändrades den tidigare lagstiftningen – fördelad på sex olika författningar – om ersättning för kroppsskador under militärtjänst, civilförsvarstjänst, räddningstjänst och under vistelse på anstalt och sammanfördes till en lag, lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP). Lagen ger samma skydd vid ekonomisk skada som arbetsskadeförsäkringen. Lagen omfattar bl. a. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenför tjänst, civilförsvarslagen (1960:74) och den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, häktad, anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar på kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Liksom arbetsskadeförsäkringen administreras det statliga personskadeskyddet av de allmänna försäkringskassorna.

Den som omfattas av LSP har enligt lagen 1977:266 om statlig ersättning vid ideell skada (Li) även rätt till ersättning för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men, liksom för allmänna olägenheter till följd av skadan. Ersättningen utgår därvid med belopp som skulle ha utgått om den skadade haft rätt till ersättning enligt statens personskadeförsäkring. Frågor om ersättning enligt Li handläggs av trygghetsnämnden.

Anspråk på skadestånd enligt skadeståndsrättsliga normer för skada under militärtjänst m. m. kan också riktas direkt mot statsverket. Staten företräds därvid av försvarets civilförvaltning.

Äldre livräntor

I fråga om ersättningar för skada i arbetet gäller den principen att varje skadefall skall regleras enligt de bestämmelser som gällde då skadefallet inträffade. Åtskilliga livräntor utgår därför enligt äldre lagstiftning. Det är i dessa fall huvudsakligen fråga om 1916 års lag om försäkring för olycksfall i

arbete, 1929 års lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar och YFL. Utgående livräntor enligt dessa lagstiftningar har höjts vid skilda tillfällen och har värdesäkrats genom anknytning till basbeloppet.

Enligt övergångsbestämmelserna till LAF gäller äldre bestämmelser fortfarande i fråga om skada som inträffat före ikraftträdandet. I samband med införandet av LAF höjdes genom lagen (1977:268) om uppräkning av yrkesskadelivräntor m. m. de livräntor som utgick enligt de äldre lagstiftningarna på området och som grundade sig på en minst 25-procentig invaliditet med – beroende på när skadan inträffade – 10–30 % av utgående belopp. Uppräkning skulle dock ske med minst 500 kr. Uppräkningen gäller också sådana livräntor enligt de aktuella lagarna som fastställs efter den 1 juli 1977 och livräntor i s. k. recidivfall som kunde ha utgått i juni 1977 (prop. 1976/77:64, SfU 1976/77:21, rskr. 1976/77:201).

I proposition 1976/77:64 framhöll departementschefen i anledning av utformningen av övergångsbestämmelserna till LAF att gränsfall kunde uppkomma t. ex. när skador, som hade inträffat före lagens ikraftträdande, skulle ha ansetts som arbetsskador enligt LAF men inte faller in under YFL:s sjukdomsbegrepp. Med anledning härav erinrade han om den år 1962 bildade särskilda yrkesskadefonden, vars avkastning får användas av regeringen att bevilja ersättning i vissa gränsfall när lagreglerna inte medger ersättning. Enligt departementschefens mening borde med anledning av den nya lagstiftningen ersättning kunna utgå ur fonden i fall som framstod som ömmande.

Beräkningen av pensionsgrundande inkomst vid livränta enligt YFL

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst beaktas endast inkomst av förvärvsarbete samt vissa i 11 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring (AFL) uppräknade förmåner inom det socialpolitiska bidragssystemet. Därvid har dock inte livränta enligt YFL medtagits.

Enligt den av riksförsäkringsverket fastställda handboken för lokal skattemyndighet (L-handbok) har i praxis undantag gjorts från denna regel i bl. a. följande fall. Enligt allmänt löneavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) görs i vissa fall löneavdrag för livränta eller del av denna, som utgår på grund av yrkesskada i statlig anställning. Detta löneavdrag skall vid beräkning av pensionsgrundande inkomst betraktas såsom inkomst av anställning till belopp som motsvarar livräntans skattepliktiga del.

Yttranden över motion 1984/85:1741

Utskottet har inhämtat yttrande från statens arbetsgivarverk (SAV) och riksförsäkringsverket (RFV) över motion 1984/85:1741. SAV har därvid anfört:

Enligt 21 § 2 mom. AST skall en arbetstagare som uppbär yrkesskadelivränta vidkännas löneavdrag med livräntans belopp, om inte SAV medger något annat. Yrkesskadelivränta utgör inte ATP-grundande inkomst. En arbetstagare som vidkänts löneavdrag enligt AST för yrkesskadelivränta får

emellertid enligt praxis såsom ATP-grundande inkomst tillgodoräkna sig den del av löneavdraget som motsvarar livräntans skattepliktiga del – i regel halva livräntan. Även med beaktande av den nämnda praxisen är, som motionärerna påpekat, en statsanställd arbetstagare som uppbär yrkesskadelivränta sämre ställd i ATP-hänseende än sina lönemässigt jämställda arbetskamrater. Enligt SAV:s mening är detta förhållande otillfredsställande. SAV har därför inte något att erinra mot att – i de avsedda fallen – även den del av löneavdraget som motsvarar yrkesskadelivräntans skattefria del får tillgodoräknas arbetstagaren som ATP-grundande inkomst.

RFV anför i sitt yttrande att det enligt verkets mening finns fog för motionärernas yrkande. För att uppnå vad motionärerna åsyftat kan fyra olika vägar diskuteras. Antingen kan yrkesskadelivräntan göras pensionsgrundande för ATP, *eller* kan statlig lön och yrkesskadelivränta samordnas genom att avdrag görs på livräntan i stället för på lönen, *eller* kan löneavdraget i dess helhet beaktas vid fastställande av pensionsgrundande inkomst, dvs. utan nuvarande begränsning till ett belopp motsvarande den skattepliktiga delen av livräntan, *eller* kan reglerna i AST om löneavdrag med hänsyn till utgående yrkesskadelivränta slopas.

Beträffande de olika metoderna anför verket följande:

Den första metoden skulle innebära en viss parallell med vad som gäller beträffande livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring. En sådan livränta är dock direkt kopplad till ett beräknat inkomstbortfall, vilket inte gäller för yrkesskadelivräntan. Den sistnämnda baseras i huvudsak på en medicinsk invaliditetsbedömning. Med detta alternativ blir visserligen löneavdraget i dess helhet pensionsgrundande, men det skulle helt omotiverat gälla även livräntebelopp som inte motsvarar inkomstbortfall. Eftersom reglerna skulle få generell räckvidd skulle det dessutom uppstå kostnadsökningar för det allmänna med avseende på andra grupper än de motionärerna tagit upp.

Den andra möjligheten skulle i ATP-hänseende jämställa en livräntetagare och en arbetskamrat med full lön. Den av motionärerna påpekade skillnaden mellan den statsanställde och den privatanställde skulle dock bestå. I andra fall sker samordning mellan avtalsenliga löneförmåner och socialförsäkringsförmåner inte genom att avdrag görs på försäkringsersättningen. Denna väg torde dessutom inte vara administrativt realistisk.

Den tredje vägen skulle i princip ge samma effekt som den nyss nämnda andra metoden. De administrativa konsekvenserna av denna modell bör övervägas närmare, bl. a. vad gäller frågan om särskilda aviseringsrutiner kan behövas. De administrativa konsekvenserna torde vara betydligt mera begränsade än i alternativ två.

Den fjärde möjligheten skulle tillgodose båda de situationer som motionärerna uppmärksammat. Såväl lön som livränta skulle i detta alternativ utges ograverade. De kostnadseffekter som skulle uppstå till följd av denna modell kan inte för närvarande överblickas av verket.

Sammanfattningsvis bedömer verket de två förstnämnda metoderna inte vara ändamålsenliga. De båda övriga alternativen skulle helt eller delvis tillgodose motionärernas yrkande, men medföra administrativa och kostnadsmässiga effekter i sådana avseenden som faller utanför riksförsäkringsverkets ansvarsområde.

Handläggning av arbetsskadeärenden

Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF), som trädde i kraft den 1 juli 1977, innebar genomgripande ändringar i lagstiftningen beträffande ersättning vid skada i arbetet. Den tidigare lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL) medgav i huvudsak ersättning för olycksfallsskador och endast vissa i särskild ordning angivna yrkessjukdomar berättigade till ersättning. Ersättningsbeloppen grundade sig främst på en medicinsk invaliditetsbedömning. Enligt LAF anses alla skador och sjukdomar som har uppstått på grund av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet som arbetsskador, och den skadade tillförsäkras i princip full ersättning för inkomstbortfallet.

Arbetsskadeförsäkringen är samordnad med sjukförsäkringen under de första 90 dagarna efter det att skadan inträffade, vilket innebär att ersättning för inkomstförlust på grund av skadan under denna tid utgår i form av sjukpenning.

Regeringen har den 26 januari 1984 bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare för att göra en översyn av lagen om arbetsskadeförsäkring. I direktiven framhålls bl. a. att antalet anmälda arbetsskador som blir föremål för prövning av försäkringskassorna och försäkringsdomstolarna ökat väsentligt sedan den nya lagstiftningen infördes. Arbetsskademålen utgör en betydande del av försäkringsdomstolarnas målbalanser. Kritik har också riktats mot handläggningen av ärenden om arbetsskada. Det har framhållits att väntetiderna är alltför långa både i försäkringskassorna och hos besvärsinstanserna. Svårigheter föreligger vid tillämpningen av försäkringen, och det är nödvändigt att hitta vägar till hur handläggningen kan påskyndas i främst försäkringskassorna men också i försäkringsrätterna utan att rättssäkerheten äventyras.

I direktiven erinras också om att riksdagen (SfU 1982/83:14, rskr. 211) har ansett att det finns anledning att göra en översyn av arbetsskadeförsäkringen och att det bör prövas om det, utan att de bärande principerna för ersättning vid arbetsskada åsidosätts, finns förutsättningar för en ökad samordning av de materiella bestämmelserna inom arbetsskadeförsäkringen och sjukförsäkringen. Riksdagen har därvid understrukit att översynen inte får syfta till en försämring av försäkringsskyddet vid arbetsskada.

I motion 1984/85:2258 av Lars Werner m. fl. riktas kritik mot de långa handläggningstiderna i arbetsskadeärenden. Enligt motionärerna skall försäkringskassorna ges resurser och direktiv att skyndsamt behandla arbetsskadeanmälningar så att beslut normalt kan fattas inom sex månader från anmälningsdagen. De begär förslag härom från regeringen.

Arbetsskadeutredningen har numera slutfört arbetet och den 12 november i år avlämnat betänkandet SOU 1985:54, Översyn av arbetsskadeförsäkringen. Utredningen har lämnat förslag till åtgärder för att bl. a. komma till rätta med ärendebalanser och väntetider i försäkringskassorna. Sålunda föreslås bl. a. att samarbetet mellan försäkringskassorna, företagshälsovården och företagens skyddsorganisation skall förstärkas. Det medicinska underlaget för kassornas beslut i arbetsskadeärenden skall förbättras genom att

läkarkårens kunskaper om försäkringen ökas och läkarutlåtandena ges en bättre utformning. Beslutsfattarna hos kassorna ges möjligheter att inhämta uppgifter från olika datasystem som innehåller information om arbetsmiljörisker. Kassornas tillgång till praxisavgöranden förbättras genom att försäkringsöverdomstolens domar görs åtkomliga via rättsdatasystemet. Slutligen föreslås en begränsning av antalet avgöranden i ärenden som ej kan leda till ersättning från försäkringen eftersom skadan inte medfört någon inkomstförlust för den försäkrade.

Mot denna bakgrund anser utskottet att beredningen av utredningens förslag bör avvaktas och att motion 2258 inte behöver föranleda någon åtgärd.

Försäkringsskyddet för värnpliktiga m. fl.

I samband med införandet av LAF ersattes också tidigare författningar som medgav ersättning bl. a. för skador under militärtjänstgöring med lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP). Lagen ger samma skydd för ekonomisk skada som LAF. Utöver detta skydd har den som omfattas av LSP rätt till ersättning för ideell skada enligt lagen 1977:266 om statlig ersättning vid ideell skada (Li). Slutligen kan den som skadats under militärtjänst m. m. rikta anspråk mot statsverket på skadestånd enligt skadeståndsrättsliga normer.

Frågor om ersättning från LSP handläggs av försäkringskassorna, medan frågor om ersättning från Li handläggs av trygghetsnämnden. Vid skadeståndsanspråk mot staten företräds denna av försvarets civilförvaltning.

Birger Hagård och Siri Häggmark begär i motion 1984/85:1732 ett tillkännagivande till regeringen om att en översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd är påkallad. Motionärerna anför att det inte sällan händer att värnpliktiga, som under sin tjänstgöring råkat ut för allvarliga olyckor, först efter långdragna processer tillerkänts ersättning och då ofta av blygsam omfattning. Motionärerna anser att det nuvarande försäkringsskyddet måste förbättras och att ersättning bör utgå utan dröjsmål.

Av försvarsutskottets yttrande (se bilaga) framgår att de remissinstanser som yttrat sig över motionen, försvarets civilförvaltning, riksförsäkringsverket och trygghetsnämnden, inte funnit anledning att ändra nuvarande former för de värnpliktigas skydd. Inte heller försvarsutskottet har tillstyrkt en översyn av det nuvarande regelsystemet i enlighet med motionsförslaget. Utskottet har emellertid mot bakgrund av vad som framhållits vid remissbehandlingen förutsatt att man genom utbildning, information och andra åtgärder förbättrar effektiviteten i tillämpningen av det nuvarande systemet så att varje skadelidande utan onödig tidsutdräkt till fullo kommer i åtnjutande av det skydd som systemet innefattar. Berörda myndigheter strävar också i denna riktning, och en i största möjliga utsträckning aktiv skadereglering kan enligt försvarsutskottets mening främja en sådan utveckling. Mot denna bakgrund räknar försvarsutskottet med att de brister i tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna som alltjämt kan finnas kommer att avhjälpas genom olika åtgärder och att inte heller en översyn som är begränsad till själva tillämpningen är påkallad.

Socialförsäkringsutskottet vill för sin del ansluta sig till vad försvarsutskottet anfört. Såvitt gäller regelsystemet medger detta i princip full ersättning för inkomstbortfallet på grund av skador i militärtjänsten. Dessutom föreligger möjlighet till ersättning för ideell skada och för skadestånd enligt sedvanliga skadeståndsrättsliga grunder. Däremot är utskottet väl medvetet om att de problem med handläggningstider m. m. som finns hos försäkringskassorna i arbetsskadeärendena också kan finnas för ärenden enligt LSP. Som ovan nämnts har emellertid arbetsskadeutredningen nyligen lagt fram olika förslag i syfte att minska ärendebalanser och handläggningstider hos försäkringskassorna.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 1732.

Livränta vid arbetsskada

Om en arbetsskada förorsakat bestående nedsättning av arbetsförmågan kan livränta utges med belopp som motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den skadade kan antas ha fått om han ej skadats och den inkomst han beräknas kunna erhålla trots skadan. För att livränta skall kunna utgå fordras dock att den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst blivit nedsatt med minst en femtondel. Inkomstförlusten för år räknat får inte understiga en fjärdedel av det basbelopp som gällde vid början av det år då livräntan skulle ha börjat utgå. Den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst skall bedömas med beaktande av vad som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till arbetsskadan, hans utbildning, tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och andra sådana omständigheter. I fråga om äldre försäkrade skall hänsyn främst tas till förmågan och möjligheten att skaffa sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som den försäkrade har utfört tidigare eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för honom.

Elis Andersson och Karl Boo redogör i motion 1984/85:1712 för ett enskilt ärende där en jordbrukare till följd av en arbetsskada fått pek-, lång- och ringfinger på vänster hand amputerade. Till följd härav har han fått avsevärt ökade kostnader för lejd arbetskraft, och hustruns arbetsinsats har också blivit mer omfattande. Trots detta, anför motionärerna, har livränta vägrats med hänvisning till att den försäkrades förmåga att skaffa inkomst inte är nedsatt med minst en femtondel. Motionärerna anser mot bakgrund härav att en översyn av bestämmelserna om livränta är påkallad, och de hemställer att en sådan översyn skall företas.

Med hänsyn till att det är den försäkrades förmåga att i framtiden skaffa sig inkomst som ligger till grund för livräntebedömningen och denna bedömning skall göras med beaktande även av andra faktorer än ökade kostnader i verksamheten finner utskottet inte att de relaterade omständigheterna motiverar en översyn av bestämmelserna om livränta. Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motion 1712.

Äldre livräntor

Personer, som skadats i arbetet före den 1 juli 1977, uppbär livränta enligt äldre lagstiftning. Livräntorna har ursprungligen fastställts med utgångs-

punkt i den försäkrades årliga arbetsförtjänst vid skadetillfället. De har därefter räknats upp vid skilda tillfällen, senast den 1 juli 1977. Livräntorna är värdesäkrade genom anknytning till basbeloppet fr. o. m. den 1 januari 1968.

I motion 1984/85:2438 av Ella Johnsson och Ulla Ekelund begärs en översyn av de äldre livräntorna i syfte att dessa skall standardsäkras. Motionärerna erinrar om att förslag härom lagts fram av pensionskommittén i betänkande SOU 1977:46 Pensionsfrågor m. m.

Mot bakgrund av den bärande principen i arbetsskadeförsäkringen, nämligen att den som skadas i arbetet skall försättas i samma ekonomiska situation som om han inte skadats, föreslog pensionskommittén att samtliga livräntor enligt den nya arbetsskadelagstiftningen skulle standardsäkras, dvs. anknytas till löneutvecklingen, genom en i förhållande till värdesäkringen fristående uppräkning den 1 januari varje år. Också livräntor enligt äldre lagstiftning skulle kunna bli föremål för en motsvarande uppräkning.

Kommitténs förslag i detta hänseende har inte lett till ändrad lagstiftning. Enligt utskottets mening kan motionsförslaget om en standardsäkring av de äldre livräntorna inte bedömas isolerat från den större frågan om en standardsäkring av livräntorna enligt nyare lagstiftning. Denna senare fråga anknyter i sin tur naturligt till de ställningstaganden som kan föranledas av pensionsberedningens (S 1984:03) pågående översyn av bl. a. värdesäkringssystemet inom den allmänna pensioneringen. Utskottet kan mot den nämnda bakgrunden inte förorda någon översyn i enlighet med vad som begärts i motion 2438.

Beräkning av pensionsgrundande inkomst vid livränta enligt YFL

Yrkesskadelivränta räknas normalt inte som pensionsgrundande inkomst. Dock görs i praxis undantag härifrån, bl. a. i fall då löneavdrag enligt allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) gjorts med hänsyn till utgående yrkesskadelivränta. Livräntan grundar då rätt till ATP till den del – i regel hälften – som den är skattepliktig.

I motion 1984/85:1741 av Barbro Nilsson i Örnsköldsvik m. fl. påtalas att lönereduktion på grund av yrkesskadelivränta endast sker för statligt anställda och att dessa därför har ett sämre ATP-skydd än den som är privat anställd och uppbär livränta. Motionärerna anser att denna orättvisa bör undanröjas och begär ett tillkännagivande om behovet av att ATP-beräkningen ändras för statligt anställda som uppbär yrkesskadelivränta.

Såväl statens arbetsgivarverk (SAV) som riksförsäkringsverket har i yttranden över motionen ansett att motionärerna har fog för sitt yrkande. SAV har inte något att erinra mot att i de avsedda fallen även den del av löneavdraget som motsvarar yrkesskadelivräntans skattefria del får tillgodoräknas arbetstagaren som pensionsgrundande inkomst. Riksförsäkringsverket diskuterar olika modeller för att tillgodose syftet med motionen. Verket anser att de mest ändamålsenliga vägarna att göra detta är att antingen beakta löneavdraget i dess helhet vid fastställande av den pensionsgrundande inkomsten eller att slopa reglerna i AST om löneavdrag med hänsyn till

utgående yrkesskadelivränta. Verket påpekar att båda dessa alternativ medför administrativa och kostnadsmässiga effekter i sådana avseenden som faller utanför verkets ansvarsområde.

Även utskottet anser att motionärerna har fog för sitt yrkande. Utskottet anser emellertid att det får ankomma på regeringen att undersöka vilken metod som är mest ändamålsenlig för att undanröja de påtalade orättvisorna, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna. Motion 1741 får därmed anses tillgodosedd.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *handläggning av arbetsskadeärenden*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2258,
2. beträffande *försäkringsskyddet för värnpliktiga*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1732,
3. beträffande *livränta vid arbetsskada*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1712,
4. beträffande *äldre livräntor*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2438,
5. beträffande *pensionsgrundande inkomst vid livränta*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:1741 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 26 november 1985

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Doris Håvik

Närvarande: Doris Håvik (s), Börje Nilsson (s), Ralf Lindström (s), Margareta Andrén (fp), Karin Israelsson (c), Ulla Johansson (s), Nils-Olof Gustafsson (s), Kenth Skårvik (fp), Siri Häggmark (m), Ingegerd Elm (s), Rune Backlund (c), Eva Johansson (s), Allan Åkerlind (m), Sten Andersson i Malmö (m) och Karl-Erik Persson (vpk).

Reservationer

1. Handläggning av arbetsskadeärenden (mom. 1)

Karl-Erik Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Mot denna" och slutar med "någon åtgärd" bort ha följande lydelse:

Av arbetsskadeutredningens betänkande framgår klart att ärendebalanser och handläggningstider i arbetsskadeärenden är helt oacceptabla inte minst vid försäkringskassorna. Utredningen har visserligen lagt fram förslag till olika åtgärder för att minska ärendebalanserna. Med hänsyn till den tid det erfarenhetsmässigt tar innan ett utredningsförslag kan leda till lagstiftning

anser utskottet emellertid att beredningen av detta förslag inte kan avvaktas utan att omedelbara åtgärder måste vidtas. Åtgärderna måste leda till att försäkringskassorna får resurser och direktiv om att arbeta av sina balanser, så att beslut i ärenden om arbetsskador normalt kan fattas inom sex månader från anmälningsdagen.

dels att utskottet under moment 1 bort hemställa

1. beträffande *handläggning av arbetsskadeärenden*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2258 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Försäkringsskyddet för värnpliktiga (mom. 2)

Siri Häggmark, Allan Åkerlind och Sten Andersson i Malmö (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Socialförsäkringsutskottet vill" och slutar med "motion 1732" bort ha följande lydelse:

Enligt försvarsutskottets och remissinstansernas yttrande anses de värnpliktiga ha ett tillfredsställande försäkringsskydd. Med information, utbildning och andra åtgärder anses de brister i tillämpningen av nuvarande bestämmelser som alltjämt finns kunna avhjälpas.

Utskottet anser emellertid i likhet med motionärerna att de värnpliktigas försäkringsskydd bör bli föremål för en översyn. Till skillnad från de flesta anställda är de värnpliktiga unga och saknar oftast kunskap om arbetsmiljöfrågor och personskadereglering. De fullgör sin militärtjänst enligt pliktlagar under kort tid, då de i första hand ges militär utbildning. De är ovana vid militära förhållanden, och de måste ibland delta i riskfylld verksamhet. För den händelse de under sin militärtjänstgöring drabbas av skada är det därför särskilt angeläget att ersättningssystemet är enkelt och begripligt och att skadereglerande myndighet tillämpar principen om aktiv skadereglering.

Dagens försäkringsskydd för de värnpliktiga kännetecknas – liksom arbetsskadeförsäkringssystemet över huvud taget – av mycket långa handläggningstider och administrativt krångel.

För de värnpliktiga kompliceras detta av att inte mindre än tre instanser handlägger ärendena, nämligen försäkringskassan, trygghetsnämnden och försvarets civilförvaltning (FCF).

Enligt utskottets mening bör man vid en översyn utreda följande alternativ.

Alternativ 1. FCF ges i uppdrag att i stället för trygghetsnämnden besluta även om ersättning enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada (Li) till dem som skadats under värnplikten.

Färre skadereglerande instanser medför för den skadelidande att ersättningssystemet blir lättbegripligt och att han/hon vet vart man skall vända sig. Därmed blir det också enklare att tillvarata sin rätt till ersättning.

För myndigheterna som handhar anmälan, information och skadereglering blir det enklare att fullgöra sina uppgifter. Anmälningsrutinerna förenklas. Informationen till de berörda underlättas. Genom att ärendet handläggs endast vid försäkringskassan och FCF torde den totala handläggningstiden kunna förkortas.

Alternativ 2. FCF beslutar om ersättning enligt Li. Ersättningen skall utgå enligt bestämmelserna i 5 kap. skadeståndslagen. Ersättningen enligt Li kommer då att beräknas på samma sätt som i skadestånds- och trafikskadefallen. Enligt nu gällande Li kan ersättning inte utgå för kostnader och inkomstförluster, vilket däremot är fallet om ersättning utgår enligt skadeståndsrättsliga principer. I den mån den skadelidande inte erhåller full kostnads- och inkomsttäckning enligt LSP, kommer FCF att kunna gottgöra honom/henne fullt ut. Principen att den skadade skall försättas i samma situation som om skadan inte hade inträffat kommer därmed alltid att uppfyllas.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1732 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under moment 2 bort hemställa

2. beträffande *försäkringsskyddet för värnpliktiga*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:1732 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Livränta vid arbetsskada (mom. 3)

Margareta Andrén (fp), Karin Israelsson (c), Kenth Skårvik (fp), Siri Häggmark (m), Rune Backlund (c), Allan Åkerlind (m) och Sten Andersson i Malmö (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Med hänsyn" och slutar med "motion 1712" bort ha följande lydelse:

De nuvarande reglerna för beräkning av arbetsskadelivränta tar enbart hänsyn till den ekonomiska invaliditeten hos den skadade såsom den kommer till uttryck i hans nettoinkomst. Man gör således endast en jämförelse mellan hans inkomster före och efter skadan. Som framgår av motion 1712 kan regelsystemet medföra att ökade utgifter i en rörelse till följd av en arbetsskada inte får någon betydelse vid bedömningen av rätten till livränta, om inte dessa utgifter bedöms leda till en minskad nettoinkomst för den skadade. Utskottet anser att egenföretagare på detta sätt missgynnas vid bedömningen av rätten till arbetsskadelivränta. En översyn av livräntorna i lagen om arbetsskadeförsäkring är därför motiverad. Utskottet tillstyrker således motion 1712 och anser att regeringen bör förelägga riksdagen förslag i enlighet med vad utskottet anfört.

dels att utskottet under moment 3 bort hemställa

3. beträffande *livränta vid arbetsskada*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:1712 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Karin Israelsson och Rune Backlund (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Kommitténs förslag" och slutar med "motion 2438" bort ha följande lydelse:

Den nya arbetsskadeförsäkringen innebär en kraftig förmånshöjning för den som skadats i arbetet efter den 1 juli 1977. Äldre skadefall har däremot inte fått någon motsvarande kompensation. Visserligen har en uppräkning av de äldre livräntorna skett vid skilda tillfällen men dessa uppräkningar har särskilt i gamla skadefall varit otillräckliga för att utjämna skillnaderna i förmånsnivån. Det finns sålunda enligt utskottets mening starka motiv för att standardsäkra de äldre livräntorna oberoende av ställningstagandena till en standardsäkring av arbetsskadelivräntorna. Riksdagen bör därför med bifall till motion 2438 som sin mening ge regeringen till känna att en översyn av reglerna för äldre livräntor bör ske i det syfte som angetts i motionen.

dels att utskottet under moment 4 bort hemställa

4. beträffande *äldre livräntor*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2438 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Försvarsutskottets yttrande 1985/86:1 y

över motion 1984/85:1732 om de värnpliktigas försäkringsskydd

Till socialförsäkringsutskottet

Socialförsäkringsutskottet har den 5 februari 1985 beslutat att bereda försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1984/85:1732 av Birger Hagård (m) och Siri Häggmark (m) om de värnpliktigas försäkringsskydd. Försvarsutskottet har inhämtat yttranden över motionen från försvarets civilförvaltning, riksförsäkringsverket och trygghetsnämnden.

Bakgrund

Det skydd som värnpliktiga har vid skador under värnpliktstjänstgöringen har i korthet följande former.

1. Värnpliktig som skadas under sin tjänstgöring åtnjuter skydd för *ekonomisk skada* enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP). Prövning av ersättning enligt LSP handhas av de allmänna försäkringskassorna. Skyddet motsvarar i stort det försäkringsskydd som förvärvsarbetande har enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF). Arbetsskadeförsäkringen är för närvarande föremål för översyn av en av regeringen utsedd utredningsman (arbetsskadeutredningen, S 1984:01). Enligt sina direktiv (dir. 1984:8) har utredningsmannen att beakta vilka konsekvenser ändringar i LAF kan få för LSP. Utredningen beräknas bli slutförd under november 1985.

2. Ersättning till den värnpliktige för *ideell skada* (sveda och värk, lyte eller annat bestående men samt allmänna olägenheter) till följd av olyckshändelse under värnpliktstjänstgöring regleras genom lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada (Li). Frågor om ersättning enligt Li handläggs av trygghetsnämnden enligt normer som gäller för statens personskadeförsäkring (ett kollektivavtal som reglerar vissa ersättningar på grund av arbetsskador hos arbetstagare för vilka statens arbetsgivarverk äger sluta avtal om avlöningsvillkoren).

3. Den värnpliktige kan också rikta *anspråk* på skadestånd för skada under värnpliktstjänstgöring *direkt mot statsverket*. I sådana ärenden företräds statsverket av försvarets civilförvaltning (FCF). Utbetalning av ersättning förutsätter att staten bedöms vara skadeståndsskyldig. Den som är skadeståndsberättigad får ersättning enligt skadeståndsrättsliga normer, vilket kan leda till högre ersättningar än enligt de ersättningsnormer som har redovisats under 1 och 2 i det föregående.

4. Beträffande ersättning för *trafikskador* under värnpliktstjänstgöring gäller särskilda regler. Sådana ersättningar regleras av FCF i fråga om skador som drabbat värnpliktiga i samband med trafikolyckor med försvarsmaktens egna fordon eller inhyrda oförsäkrade fordon. Skador vid andra trafikolyckor som kan drabba värnpliktiga regleras av berört försäkringsbolag. Trafikskadeersättning bedöms efter skadeståndsrättsliga normer.

Det redovisade skyddet för värnpliktiga gäller även för en del andra personalkategorier, bl. a. för vapenfria tjänstepliktiga, civilförsvarspliktiga, medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer samt för dem som genomgår frivillig utbildning eller antagningsprövning vid försvarsmakten.

Motionen

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande nödvändigheten av en översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd. Motionärerna framhåller att värnpliktiga, som under sin tjänstgöring råkat ut för allvarliga olyckor, först efter långdragna processer tillerkänts ersättning, ofta av blygsam omfattning. De värnpliktigas nuvarande försäkringsskydd är enligt motionärerna uppenbarligen inte till fyllest. Ersättning måste enligt deras mening utgå utan dröjsmål och ha en sådan omfattning att den värnpliktige får en chans att snabbast möjligt anpassa sig till en ny och påtvingad livsföring. Motionärerna anser det vara nödvändigt med en översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd.

Remissyttrandena

Enligt *försvarets civilförvaltnings* (FCF) uppfattning har de värnpliktiga ett tillfredsställande försäkringsskydd för skador som inträffar under militärtjänstgöringen. I några avseenden är skyddet bättre än vad förvärvsarbetande har. FCF bedömer det därför inte nödvändigt att ytterligare förbättra de värnpliktigas försäkringsskydd. En översyn av de nuvarande reglerna ter sig därför inte påkallad. Ämbetsverket betonar vikten av att den myndighet hos vilken den skadade värnpliktige tjänstgör omgående ser till att skadeanmälan upprättas och insänds till dem som skall utge ersättning till den skadelidande. Överbefälhavaren har i samråd med FCF utfärdat föreskrifter i detta syfte. FCF avser fortsätta att genom utbildning och information verka för att skadeärenden handläggs snabbt och korrekt av försvarsmaktens myndigheter. Även om de värnpliktiga före och under värnpliktstjänstgöringen informeras om ersättningssystemet i stort krävs enligt FCF att den som drabbas av en skada upplyses om sina möjligheter att få ersättning. FCF uppger sig i sin skadereglering tillämpa vad som inom försäkringsbranschen kallas aktiv skadereglering. Syftet därmed är att oberoende av yrkande ge den skadade den ersättning han är berättigad till.

Riksförsäkringsverket anser att LSP ger ett gott försäkringsskydd och pekar på att det i vissa avseenden mer än väl är i nivå med försäkringsskyddet enligt LAF. Någon anledning att förbättra de värnpliktigas försäkringsskydd genom en översyn av LSP finns enligt verkets mening därför inte. Även försäkringsskyddet vid ideell skada ligger enligt riksförsäkringsverket på en

tillfredsställande nivå. Enligt verket har försäkringskassorna för närvarande ett ansträngt arbetsläge – främst på grund av tillströmningen av arbetsskadeärenden. Detta kan leda till långa väntetider. Riksförsäkringsverket uppger sig emellertid tillsammans med försäkringskassorna arbeta med olika åtgärder för att förkorta väntetiderna.

Trygghetsnämnden konstaterar att värnpliktiga som skadas har rätt till samma ersättning vid ideell skada som statsanställd. Handläggningstiden hos trygghetsnämnden är i normalfallet för närvarande cirka tre månader. Nämnden strävar efter att under nu löpande budgetår sänka handläggningstiden till cirka två månader i de fall den skadades tillstånd är stationärt. En handläggningstid på två till tre månader efter fastställt yrkande anser nämnden inte vara orimlig. Att svåra skador ofta kräver längre läkningstid innan en minsta för framtiden bestående medicinsk invaliditet kan fastställas är enligt nämnden ofrånkomligt.

Försvarsutskottet

Utskottet vill inledningsvis framhålla vikten av att det skydd som de värnpliktiga har vid skador som kan drabba dem under värnpliktstjänstgöringen är betryggande och har deras förtroende. Ett sådant synsätt är naturligt med hänsyn till utbildningens karaktär av plikttjänstgöring.

Nuvarande ordning för skydd vid skador som värnpliktiga kan drabbas av under värnpliktstjänstgöring har tillämpats sedan år 1977. Den ger genom lagen om statligt personskadeskydd och lagen om statlig ersättning vid ideell skada de värnpliktiga ett skydd som väl motsvarar det försäkringsskydd som förvärvsarbetande har vid arbetsskador. Därtill kan den värnpliktige rikta skadeståndsanspråk direkt mot statsverket och i särskild ordning få eventuella trafikskador reglerade. Enligt remissinstansernas uppfattning finns det inte anledning att ändra nuvarande former för de värnpliktigas skydd. Inte heller *försvarsutskottet* tillstyrker en översyn av det nuvarande regelsystemet i enlighet med motionsförslaget. Utskottet vill i det sammanhanget påpeka att de värnpliktigas skydd mot ekonomisk skada kan komma att anpassas till eventuella ändringar i arbetsskadeförsäkringen till följd av arbetsskadeutredningens arbete.

Den kritik av de värnpliktigas skydd vid skador under värnpliktstjänstgöringen som ibland framförts och nu återspeglas i motionen har enligt försvarsutskottets bedömning sin grund i att det har förekommit vissa brister i tillämpningen av gällande bestämmelser. Detta ger utskottet anledning att något uppehålla sig vid denna fråga.

Reglering av skador under värnpliktstjänstgöring grundas på olika lagar och förordningar. Flera myndigheter kan ha att handlägga ett och samma skadeärende. Systemet kan därför vara svårt att överblicka för den skadelidande och medföra samordningsproblem hos myndigheterna. Detta kan i sin tur bidra till att skaderegleringarna ibland tar längre tid än skadans art gör nödvändigt och till att den skadades rättigheter först efter särskilda insatser och med viss fördröjning blir helt tillvaratagna. Utskottet förutsätter att man genom utbildning, information och andra åtgärder förbättrar effektiviteten i tillämpningen av det nuvarande systemet så att varje skadelidande utan

onödig tidsutdräkt till fullo kommer i åtnjutande av det skydd som detta innefattar. Av remissvaren framgår att berörda myndigheter strävar i denna riktning. En i största möjliga utsträckning aktiv skadereglering kan enligt försvarsutskottets mening främja en sådan utveckling. Det kan i sammanhanget erinras om att arbetsskadeutredningen överväger åtgärder för att förkorta handläggningstiden vid försäkringskassorna.

Mot bakgrund av det anförda räknar *försvarsutskottet* med att de brister i tillämpningen av nuvarande bestämmelser som alltjämt kan finnas kommer att avhjälpas genom olika åtgärder. En översyn som är begränsad till själva tillämpningen anser utskottet därför inte heller vara påkallad.

Stockholm den 5 november 1985

På försvarsutskottets vägnar

Lennart Blom

Närvarande: Lennart Blom (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Kerstin Ekman (fp), Gunnar Björk i Gävle (c), Evert Hedberg (s), Ingemar Konradsson (s), Ingvar Björk (s), Olle Aulin (m), Iréne Vestlund (s), Gunhild Bolander (c), Christer Skoog (s), Carl-Johan Wilson (fp) och Sten Andersson i Malmö (m).